

İSMET İNÖNÜ'YE DÜZENLENEN SUİKAST VE SUİKASTIN YANKILARI

Ahmet GÜLEN*

Özet

Türk siyasi tarihinin en zorlu süreçlerinden birisi olan 1961-1965 arasındaki dönemde üç koalisyon hükümeti kuran CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, bir yandan 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrasında demokrasiyi yeniden tesis etme yolunda önemli bir görev üstlenmiş, bir yandan da Kıbrıs'ta Türklere karşı girişilen şiddet olaylarına karşı çözüm üretmeye çabalamıştır. 27 Mayıs askeri müdahalesinin sonucu oluşan siyasi ortamın normalleştirilmesi yolunda askeri kesim tarafından da desteklenen İnönü'ye 21 Şubat 1964 tarihinde bir suikast girişimi düzenlenmiş ve İnönü, girişimi yara almadan atlattır. Bu makalede İsmet İnönü'nün 27 Mayıs 1960 sonrası Başbakanlık görevine gelişi, dönemin siyasi olayları kısaca işlenecek ve 21 Şubat 1964 tarihinde düzenlenen suikast girişimi ve sonrasındaki gelişmeler, suikastın yansımaları ile olaya karşı tepkiler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İsmet İnönü, 27 Mayıs, suikast, suikast girişimi, Mesut Suna

Abstract

THE ASSASSINATION ATTEMPT AGAINST İSMET İNÖNÜ AND REFLECTIONS OF THIS ASSASSINATION ATTEMPT

In one of the most challenging period of Turkish political history between 1961-1965, the CHP leader İsmet İnönü who established three coalition Governments, has undertaken an important task to establish democracy after the military intervention on May 27 1960 and also tried to produce a solution against the violence attempted to the Turks in Cyprus. İnönü, who was supported by the military towards normalizing the political environment following the 27th May military intervention, was attempted an assassination on February 21 1964, but he didn't hurt. In

* İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü doktora öğrencisi.
e-mail: ahmet_gulen@hotmail.com

this article, the prime ministry task of İsmet İnönü after May 27 1960, the political events of this period will be handled briefly and also the assassination attempt in February 21 1964 and following progress, reflections and responses of the assassination attempt will be examined.

Keywords: *İsmet İnönü, May 27, assassination, assassination attempt, Mesut Suna*

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadrosu içinde Mustafa Kemal Atatürk'ten sonra "İkinci Adam"¹ olarak anılan İsmet İnönü, aynı zamanda 50 yıllık siyasi hayatıyla demokrasi tarihimizin Meclis'te "en uzun süre" görev yapan milletvekillerinden birisidir. İnönü, yarım asırlık siyasi yaşamına "ilk başbakan, en uzun süre görev yapan başbakan, Cumhurbaşkanı, Milli Şef, ana muhalefet partisi lideri" gibi unvanları sığdırmıştır.

İnönü'nün siyasi hayatında 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrası yeniden demokrasiye dönüldüğü devrede üstlendiği Başbakanlık görevi önemli bir yer teşkil etmiştir. 1961 seçimlerinde kamuoyunun beklentisinin aksine Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) tek başına iktidarı elde edememesi sonucu İnönü, Adalet Partisi (AP) ile Cumhuriyet Tarihi'nin ilk koalisyon hükümetini kurmuş ve 24 yıl aradan sonra yeniden Başbakanlık görevini üstlenmiştir.

27 Mayıs sonrası demokrasiyi yeniden yerleştirmek için çabalayan İsmet İnönü, 10 Kasım 1961-13 Şubat 1965 tarihleri arasında kurulan üç koalisyon hükümetinde Başbakanlık görevi üstlenmiştir. Üç yılı aşkın bir zaman periyodu içinde İnönü, bir yandan başta Rumların saldırıları ile tırmanışa geçen Kıbrıs Sorunu olmak üzere, Demokrat Partililer'in affı, askeri müdahale sonrası demokrasinin yeniden tesis edilmesi gibi sorunlarla uğraşmış, bir yandan da Talat Aydemir'in 1962 ve 1963 yıllarındaki ihtilal girişimleri ile karşı karşıya kalmıştır.

Başbakan İnönü'ye Kıbrıs Sorunu'nun en zorlu safhaya ulaştığı günlerde 21 Şubat 1964 günü Başbakanlık'tan çıkarken Mesut Suna adlı bir kişi tarafından bir suikast girişiminde bulunulmuştur. İnönü-

¹ Şevket Süreyya Aydemir tarafından yazılan ve İsmet İnönü'nün hayatını anlatan eserin ismi olan "İkinci Adam" tabiri, günümüzde bir çok çevre tarafından İnönü'den söz ederken kullanılan bir ifade haline gelmiştir.

nü'ye yakın mesafeden üç el ateş açan Suna, isabet kaydedememiş ve suikastçı olay yerinde bulunan emniyet güçleri tarafından hemen etkisiz hale getirilmiştir. Suikast girişimini soğukkanlılıkla karşılayan Başbakan İnönü, olaydan sonra Meclis'e gitmiş ve günlük me-saisine devam etmiştir.

İnönü'ye yapılan suikast girişimi yurt içinde ve yurt dışında büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Özellikle o günlerde hükümetin Kıbrıs politikasından dolayı muhalefet partileri ve bazı gazeteler tarafından eleştirilen İnönü'ye karşı düzenlenen suikast girişimi kamuoyunda tepkiyle karşılanmıştır. O tarihlerde gerek askeri geçmiş ve gerekse cumhuriyetin önde gelen kurucularından birisi olması nedeniyle dünya siyasetinin en deneyimli politikacıları arasında bulunan İnönü'ye düzenlenen suikast girişimi, yurt dışında da tepki ile karşılanmıştır.

1. Bir İktidarın Sonu: 27 Mayıs Askeri Müdahalesi

1945 yılında Milli Kalkınma Partisi'nin kuruluşu ile yeniden çok partili hayata geçen Türkiye Cumhuriyeti, 1946'da kurulan Demokrat Parti (DP) ile gerçek anlamda bir muhalefet partisine kavuşmuş, 1950 yılında yapılan seçimler ile de 1923'ten beri iktidarda olan CHP'nin yerini DP almıştır. 10 yıl süren DP iktidarı, 27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan askeri müdahale ile sona ermiştir.² Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koyma gerekçesi "...demokrasimizin içine düştüğü buhran" cümlesi ile ifade edilmiştir.³ Askeri müdahale sonrası Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, TBMM Başkanı Refik Koraltan, İçişleri Bakanı Namık Gedik başta olmak üzere DP'nin bütün milletvekilleri gözaltına alınmışlardır.

Milli Birlik Komitesi (MBK) adı altında örgütlenen askeri yönetim ilk olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni (TBMM) feshetmiş ve her türlü siyasi faaliyeti yasaklamıştır. 28 Mayıs günü MBK, Orgeneral Cemal Gürsel'e MBK Başkanlığı'nın yanı sıra başbakanlık,

² İktidardaki DP ile ana muhalefet partisi CHP arasında özellikle 1957 seçimleri sonrasında mücadele oldukça sertleşmiştir. DP'nin Tahkikat Komisyonu, Vatan Cephesi gibi uygulamaları CHP'nin yanı sıra üniversite gençliğinin de yoğun tepkisine yol açmıştır. İktidarın "demokrasiden saptığı" yönündeki kuşkular, ordunun, 27 Mayıs askeri müdahalesini yapmasına neden olmuştur.

³ Yusuf Tekin-M. Çağatay Okutan, **Türk Siyasal Hayatı**, Ankara, Orion Kitabevi, 2011, s. 156

Milli Savunma Bakanlığı ve başkumandanlık görevlerini de vermiştir. Aynı gün Prof. Sıddık Sami Onar'ın başkanlığındaki bir bilim heyetine yeni anayasayı hazırlama görevi de verilmiştir.⁴ 12 Haziran tarihinde ilan edilen Geçici Anayasa'nın giriş bölümünde askeri müdahalenin gerekçesi belirtilmiş ve “yeni bir anayasa ve seçim kanununun hazırlanarak en kısa zamanda seçime gidileceği” belirtilmiştir.

27 Mayıs askeri müdahalesinden sonra ana muhalefet partisi CHP'nin Genel Başkanı İsmet İnönü, bütün parti örgütünü bir telgrafla uyarmış, 20 Haziran tarihinde “bütün kademelere ulaştırılması” kaydı ile il ve ilçe başkanlıklarına bir genelge göndermiştir. İnönü, genelgede “ihtilalin her bakımdan hazır olan bir toplumsal ortamda meydana geldiğini” ve “meşru bir devrim hareketi” olduğunu vurgulamıştır. İnönü, 27 Mayıs ile CHP arasındaki ilişki konusunda da “CHP, 27 Mayıs hareketinin ne başındadır, ne de içindedir” açıklamasını yapmıştır.⁵ Genel Başkan İnönü'nün bütün çabası askeri müdahaleyi gerçekleştiren subaylarla partisi arasında bir ilişkinin bulunmadığını vurgulamak olmuştur. Ancak gerek CHP'nin karşısındaki partilerin ve gerekse kamuoyunun bir kısmında ‘CHP+Ordu=İktidar’ söylemi günümüzde de dile getirilmektedir.

2. Yeni Anayasa ve Demokratik Hayata Dönüş

27 Mayıs askeri müdahalesi sonrası yeniden demokratik düzene geçiş için MBK'nin çalışmaları devam etmiştir. Komite'nin 16 Eylül 1960 günü Resmi Gazete'de yayınlanan bildirisinde “...Yönetimi, hazırlıkları ile birlikte en geç 1961 yılı sonbaharında yeni iktidara devretmek” ana amaç olarak belirtilmiştir.⁶ MBK'nin bir başka önemli önceliği de 1924 Anayasası yerine geçecek yeni bir anayasa için çalışmalara başlamak olmuştur. MBK, anayasa taslağı için hem İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, hem de Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne görev vermiştir. Yeni anayasayı oluşturmak üzere teşkil edilen Kurucu Meclis ise 6 Ocak 1961 tarihinde açılmıştır.

⁴ Cumhuriyet Ansiklopedisi 1941-1960, 2. c., 3. b., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2002, s. 385

⁵ Suna Kili, 1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler – Siyaset Bilimi Açısından Bir İnceleme, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1976, s. 138

⁶ Şerafettin Turan, Türk Devrim Tarihi 5. Kitap, Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (27 Mayıs 1960-12 Eylül 1980), Ankara, Bilgi Yayınevi, 2002, s. 27

Kurucu Meclis'te oluşturulan Anayasa Komisyonu, hazırladığı taslağı 9 Mart 1961 günü Temsilciler Meclisi'ne göndermiştir. Tasarıda 156 madde ve 11 geçici madde yer almıştır. Nitekim askeri müdahalenin birinci yıldönümü olan 27 Mayıs 1961 tarihinde hazırlanan yasa, halkoyuna sunulmak üzere kabul edilmiştir. 9 Temmuz 1961 günü yapılan halkoylamasında yeni Anayasa % 61,7 oy oranı ile kabul edilmiştir.⁷

27 Mayıs sonrasında yeniden demokrasiye dönüş yolunda da çalışmalar aralıksız devam etmiştir. Öncelikle 29 Eylül 1960 günü Demokrat Parti mahkeme kararı ile kapatılmıştır. 1961 yılının başında da yeni siyasi partilerin kurulmasına izin verilmiştir. Kurucu Meclis'in çalışmalarına başlamasından sonra MBK, siyasi partilerin yapılacak ilk genel seçimlere katılabilmeleri için en geç 13 Şubat 1961 gününe kadar kuruluş işlemlerini tamamlamalarını istemiştir. Bu açıklamadan sonra 19 Ocak-13 Şubat tarihleri arasında tam 13 parti siyaset sahnesine çıkmıştır.⁸ Bu partiler arasında kapatılan DP'nin siyasi mirasına talip olan iki parti dikkat çekmektedir. Bunlar Adalet Partisi (AP) ve Yeni Türkiye Partisi (YTP)'dir.

YTP'nin kökeni 1950'lerde DP'den ayrılanlar tarafından kurulan Hürriyet Partisi'ne dayanmaktaydı. Partinin ilk genel başkanlığını Ekrem Alican üstlenmiştir. YTP, kendisi ile eş zamanda kurulan AP'nin aksine, ordunun desteğini almayı başarmıştır. Parti, 27 Mayıs askeri müdahalesinin DP'nin seçmenine karşı değil, DP'nin yöneticilerine karşı yapıldığına dikkat çekmiştir.⁹ Genel Başkan Alican, YTP'nin programında esas teşkil eden noktayı "...kalkınmada özel teşebbüsün esas ve temel kabul edilmesi ve devletin özel teşebbüse yardımcı olmasıdır" sözleri ile açıklamıştır. Askeri kesim ve DP karşıtları, YTP'nin DP'nin devamı olarak siyaset sahnesinde yerini almasına destek vermişler ancak AP, kısa sürede Demokratlar'ın gerçek mirasçısı olarak siyasi yelpazedeki yerini almıştır.

⁷ Tefik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)**, 3. b., Ankara, İmge Kitabevi, 2004, s. 100

⁸ **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1961-1980, 3. c.**, 3. b., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2002, s. 12, Bir ay içinde kurulan bu siyasi partiler Sosyalist Parti, Mutedil Liberal Parti, Adalet Partisi, Çalışma Partisi, Cumhuriyetçi Mesleki İslahat Partisi, Memleketçi Serbest Parti, Yeni Türkiye Partisi, Türkiye İşçi Partisi, Güven Partisi, Musavat Partisi, Millele Hizmet Partisi, Muhafazakar Parti ve Cumhuriyetçi Parti olmuştur.

⁹ Mete Kaan Kaynar, **Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri 1923-2006**, Ankara, İmge Kitabevi, 2007, s. 132

AP, 11 Şubat 1961 tarihinde emekli orgeneral Ragıp Gümüşpala tarafından kurulmuştur. 27 Mayıs sonrasında ordudaki tasfiye hareketi sonucu emekliye sevk edilen Gümüşpala'nın asker kökenli oluşu MBK tarafından da olumlu karşılanmıştır. Programında karma ekonomiyi benimseyen AP, kapatılan DP'nin devamı olduğunu açıkça ilan etmiştir. 1961 Anayasası referandumunda "hayır" kampanyası yürüten AP, seçimlerde de DP'lilere yakın olan birçok ismi aday olarak göstermiştir.¹⁰

Kamuoyunda 1961 seçimleri öncesinde 27 Mayıs askeri müdahalesinin dokunmadığı, en büyük siyasi rakibinin tasfiye edildiği CHP'nin sandıktan tek başına iktidar çıkartacağı düşüncesi hakim olmuştur. Seçimlerden kısa bir süre önce Yassıada'da yargılanan eski DP'lilerden Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan, idama mahkum edilmişler ve cezalar 16/17 Eylül 1961 günü infaz edilmiştir. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün idamları önlemeye yönelik girişimleri sonuçsuz kalmıştır.¹¹ Nitekim, İmralı'da gerçekleşen idamlar, CHP'nin seçimlerde aldığı oy oranı üzerinde olumsuz bir etki yapmıştır. 15 Ekim 1961 günü yapılan genel seçimlerde hiçbir parti tek başına iktidara gelebilecek oy oranına ulaşamamıştır.¹²

27 Mayıs'tan sonra yapılan ilk genel seçimlerde ortaya çıkan bu tablo, ordunun bazı kesimlerinde tepki ile karşılanmış ve yeni bir askeri müdahaleye yol açabilecek bunalım "Cemal Gürsel'in cumhurbaşkanı, CHP Genel Başkanı İnönü'nün de başbakan olması" üzerinde anlaşılmasıyla aşılabilmiştir. İsmet İnönü, hükümet kurma görevini aldıktan sonra AP ile yaptığı görüşmelerin arkasından bu parti ile 20 Kasım 1961 tarihinde Cumhuriyet döneminin ilk koalisyon hükümetini kurmuştur.¹³

¹⁰ Çavdar, a.g.e. s. 112

¹¹ Turan, a.g.e. s. 78 İnönü, kararların açıklanmasından önce 13 Eylül 1961 günü MBK Başkanı Cemal Gürsel'e gönderdiği mektupta şu ifadeler yer vermişti: "...Siyasi suçlardan dolayı ölüm cezası, bugün yeryüzünde hemen hiçbir medeni ülkede kalmamış gibidir. Türlü tehlike karşısında bulunan memleketimizin bekçileri ve korucuları olan Milli Birlik Komitesi üyelerinin ellerindeki aziz emaneti vahim bir itibar buhranına maruz bırakmayacaklarını iyi kalp ile ümit ediyorum."

¹² Muzaffer Ayhan Kara, **Türk Siyasal Yaşamında 1961 Sonrası Bir Olgu Demokrasi ve Uzlaşma Kültürü Açısından Koalisyonlar**, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2004, s. 48. Genel seçimlerde CHP %36.7, AP % 34.8, CKMP % 14, YTP %13.7 oy oranına ulaşmışlardır.

¹³ Kara, a.g.e. s. 52

Koalisyon hükümeti askeri müdahaleden sonra demokrasiye dönüş yolunda önemli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Yassıda mahkumlarının affi bu yeni hükümetin karşı karşıya bulunduğu en önemli sorun olmuş ve bu sorunun aşılammaması “DP’nin siyasi mirasçısı” sayılan AP’nin tepkisini çekmiştir. Bunun dışında 27 Mayıs sonrasında askerler arasında meydana gelen kıpırdanmalar, Kara Harp Okulu Komutanı Kurmay Albay Talat Aydemir’in 22 Şubat 1962’de isyan girişimine yol açmıştır. Bu girişim Başbakan İnönü’nün ihtilale kalkışan Aydemir ve arkadaşları için “...haklarında soruşturma açılmayacağı ve yalnızca emekliye sevk edilecekleri...”ne dair verdiği güvence üzerine “kan dökülmeden” bastırılmıştır.¹⁴

Hükümet ortağı AP’nin Yassıda mahkumlarının affi konusunda ısrarcı olması ve aflu ilgili ordunun “taviz vermeyen bir tutum” sergilemesi ilk koalisyon hükümetinin sonunu getirmiştir. 30 Mayıs’ta hükümetin istifasını sunan İnönü, Cumhurbaşkanı Gürsel’den yenisinden hükümet kurma görevi almış ve uzun süren çabalardan sonra CHP-YTP ve CKMP arasında bir koalisyon kabinesi kurulmuştur.¹⁵

II. Koalisyon Hükümeti, bir yılı aşkın bir süre görevde kalmış ve açıklanan hükümet programında “iç barış ve huzur, ekonomik kalkınma, özel sektör” ağırlık verilen konular olmuştur. Ancak bu dönemin en önemli olayları arasında 21 Mayıs 1963 günü Kara Harp Okulu Komutanı Aydemir’in “yeni bir ihtilal girişimi” yer almıştır. Aydemir’in ikinci girişimi kanlı çarpışmalar sonucunda bastırılmış ve çatışmalarda 8 asker hayatını kaybetmiştir.¹⁶ İsyanın lideri Talat Aydemir ve destekçisi Fethi Gürcan, yapılan mahkeme sonucunda idama mahkum edilmişlerdir.

II. Koalisyon Hükümetinin devamlılığını etkileyen en önemli olay, 1963 yılı Kasım ayında yapılan ve AP’nin üstünlüğü ile sonuçlanan yerel seçimler olmuştur. Seçim sonuçlarına göre oyların % 46’sını alan AP, “27 Mayıs sonrasının en güçlü siyasi oluşumu” haline gelirken, koalisyon ortaklarından CHP % 37, YTP % 6, CKMP % 2 oy oranında kalmışlardır.¹⁷ Seçim sonuçlarını “iktidarda oy kaybetme”

¹⁴ Şerafettin Turan, **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000, s. 396

¹⁵ **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1961-1980, 3. c.**, s. 45

¹⁶ Fahir Giritlioğlu, **Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii 2. c.**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1965, s. 328-330

¹⁷ Kara, **a.g.e.** s. 79

olarak yorumlayan iktidarın “küçük ortakları”, Başbakan İnönü'nün ABD Başkanı Kennedy'nin cenaze töreni için yurtdışında bulunduğu sırada hükümetten çekilmişlerdir. Türkiye'ye dönen İnönü, 2 Aralık'ta kabinenin istifasını Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e sunmuştur.

3. III. Koalisyon Hükümeti ve Kıbrıs Buhranı

Kıbrıs'ta 1962 yılından itibaren başlayan anayasayı değiştirmeyi planlayan ve adayı Yunanistan'a bağlamak için harekete geçen Rumlar, 24 Aralık 1963 günü tarihe “Kanlı Noel” olarak geçen saldırıları düzenlemişlerdir. Nitekim Kıbrıs'ta bu dönemde Türkler'e karşı düzenlenen saldırılarda 103 Türk köyü tahrip edilmiş ve yalnız Lefkoşa'da 92 Kıbrıs Türkü Rumlar tarafından öldürülmüştür.¹⁸ Adada olayların tırmandığı dönemde Türkiye'de henüz yeni hükümet kurulmamıştı. İsmet İnönü, Cumhurbaşkanı Gürsel'den yeniden hükümet kurma görevini almış, fakat diğer partilerle yaptığı görüşmelerden bir sonuç çıkmamıştı. Yeni kabine kurulmadığı için görev devam eden İnönü, önce garantör devletler ve Amerika nezdinde girişimlerde bulunmuş, ardından Türk jetlerine Kıbrıs üzerinde “ihtar uçuşu” yaptırmış ve Rum saldırılarını o gün için durdurmayı başarmıştır.

Türkiye'nin hem iç politikada hükümet bunalımı, hem de dış politikada Kıbrıs olayları nedeniyle zorlu bir dönemden geçtiği sırada yeni kabineyi oluşturmaya çabalayan CHP lideri İsmet İnönü, 24 Aralık 1963 tarihinde bağımsızlarla beraber yeni bir kabine kurduğunu açıklamıştır.¹⁹ İsmet İnönü tarafından kurulan III. Koalisyon Hükümeti, 13 Şubat 1965 tarihine kadar görevde kalmıştır. Bir yılı aşkın bir süre görev yapan kabine, bu dönemde daha çok Kıbrıs Sorunu ile uğraşmak zorunda kalmıştır.

İnönü hükümetlerinin çözüme kavuşturması beklenen sorunların başında kapatılan DP mensuplarının affı gelmiştir. Özellikle ilk koalisyon hükümeti döneminde AP'nin baskısı ile Meclis'ten geçirilmeye çalışılan yasa, ordudan gelen tepkiler üzerine sonuçsuz kalmıştır.

¹⁸ Ahmet Gülen, **İnönü Hükümetleri'nin Kıbrıs Politikası (1961-1965)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, 2011, s. 48.

¹⁹ Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1976, s. 268

Bu çabanın başarısızlıkla sonuçlanması ilk koalisyon hükümetinin de sonunu getirmiştir. Aynı sorun ikinci koalisyon hükümeti zamanında da devam etmiş ve hazırlanan “kısmi af tasarısı” Ankara, İstanbul gibi şehirlerde protestolara neden olmuştur.²⁰ Nitekim TBMM’den ve daha sonra Cumhuriyet Senatosu’ndan geçen “kısmi af yasası” ile bütün siyasi mahkumların cezalarında 4 yıl indirim yapılmış ve böylece 4,5-6 sene hapis cezasına mahkum edilen 275 kişinin yasadan doğrudan, 7 yıl hapis cezasına çarptırılan 8 kişinin de adli araştırmadan sonra tahliye edilmeleri karara bağlanmıştır.

İsmet İnönü’nün başbakanlığında kurulan yeni koalisyon hükümeti, 1964 yılının ilk günlerinde Aralık ayından bu yana “kriz” haline dönüşen Kıbrıs meselesi ile uğraşmıştır. 13 Ocak günü Kıbrıs konusunda Londra’da toplanan konferans, iki hafta sonra sonuçsuz kalarak dağılmıştır. Şubat ayında adada meydana gelen olaylar konusunda Birleşmiş Milletler’de yapılan görüşmelerde Türkiye, “yeniden şiddet hareketleri tırmanmaya başlarsa buna kayıtsız kalmayacağını” ilan etmiştir. Nitekim bütün Türkiye’nin Kıbrıs sorunu ile ilgili gelişmeleri takip ettiği günlerde Ankara’da Başbakanlık binasının önünde Başbakan İnönü’ye karşı düzenlenen suikast girişimi büyük tepkilerle karşılanmıştır.

21 Şubat 1964 günü saat 11:50’de Başbakanlık binasından ayrılan İsmet İnönü’ye basından gelen sorulara yanıt verdiği sırada yakın mesafeden üç el ateş edilmiş ancak kurşunlar Başbakan’ın makam arabasına saplanmıştır.²¹ Güvenlik güçleri tarafından hemen etkisiz hale getirilen saldırgan yakalanırken, İnönü, makam şoförü tarafından süratle olay yerinden uzaklaştırılmış ve TBMM’ye götürülmüştür.

4. Suikaste Karşı İç ve Dış Tepkiler

Başbakan İnönü’yü öldürmeye teşebbüs eden şahsın, yapılan ilk sorgulamasında Kayserili elektrik işçisi Mesut Suna olduğu anlaşılmıştır. Suna’nın çeşitli yerlerde dinlediği konuşmalardan, kahvehane sohbetlerinden, bazı hocaların vaazlarından etkilenerek İsmet İnönü’yü öldürmeyi ‘kutsal bir görev’ saydığı anlaşılmıştır.²² Mesut

²⁰ Cumhuriyet Ansiklopedisi 1961-1980, 3. c., s. 47

²¹ Ulus Gazetesi, 22 Şubat 1964, Sayı: 14530, s.7

²² Alpay Kabacalı, Tanzimat’tan 12 Mart’a Türkiye’de Siyasal Cinayetler, 3. b., İstanbul, Güner Yayınları, 2007, s. 394

Suna, ifadesinde İsmet İnönü'yü '27 Mayıs askeri müdahalesini sebepsiz yapmakla" suçlayarak, "(İnönü'yü) öldürmek için ateş ettiğini açıklamıştır."²³

Ankara'daki suikast girişimine karşı ilk tepki gösterenlerden birisi Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel olmuştur. İnönü'yü evinde ziyaret eden Cumhurbaşkanı, olayın "27 Mayıs düşmanlarının eseri olduğuna inandığını" vurgulamıştır.²⁴ Cemal Gürsel, olayın "dünyadaki delilerden birisinin işi olduğunu" belirtmiş ve tepkisini "İnönü daima yaşayacaktır. Olur böyle şeyler" sözleri ile dile getirmiştir.²⁵

İçişleri Bakanı Orhan Öztrak, suikast girişimiyle ilgili olarak, "hadisenin büyük tahrikler neticesinde meydana geldiğini" belirtmiş ve "zabitanın dikkati sayesinde daha büyük felaketlerden korduklarını" söylemiştir. Siyasi partilerden de suikast girişimiyle ilgili tepkiler gelmiştir. AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala'nın açıklamasında "parti olarak sayın hükümet başkanına karşı girişilen menfur suikast hadisesini büyük nefret ve teessürle karşılıyoruz" ifadesi kullanılmıştır.²⁶ AP'li milletvekilleri ve senatörlerden oluşan bir grup da Genel Başkan Gümüşpala ile beraber Başbakan İnönü'ye "geçmiş olsun" ziyaretinde bulunmuşlardır. AP'den yapılan açıklamada da suikastı tertipleyen Mesut Suna'nın parti ile herhangi bir ilişkisinin bulunmadığı ve bu durumun Emniyet tarafından da tespit edildiği açıklanmıştır.

MP Grubu'ndan yapılan açıklamada "İnönü'ye atılan kurşunları(n) Türk Milleti'ne tevcih edilmiş sayılacağı" bildirilmiştir. CKMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı da İnönü'ye telgraf ile "geçmiş olsun" dileklerini göndermiştir.²⁷ Bölükbaşı'nın telgrafı dışında partiden yapılan açıklamada da "Başbakan Sayın İsmet İnönü'ye ve onun yüksek şahsiyetlerinde Türk demokrasisine vaki suikast teşebbüsünü nefretle karşılıyoruz ve kendilerinin bu suikast teşebbüsünde bir zarar görmemiş olmasından duyulan sevinci Türk milletini paylaşılıyoruz" ifadesi kullanılmıştır.²⁸

²³ **Ulus Gazetesi**, 22 Şubat 1964, Sayı: 14530, s.8

²⁴ **Ulus Gazetesi**, 23 Şubat 1964, Sayı: 14531, s.7

²⁵ **Hürriyet Gazetesi**, 22 Şubat 1964, Sayı: 5679, s. 7

²⁶ **Hürriyet Gazetesi**, 22 Şubat 1964, Sayı: 5679, s. 1

²⁷ **Akşam Gazetesi**, 22 Şubat 1964, Sayı: 16649, s. 6

²⁸ **Ulus Gazetesi**, 23 Şubat 1964, Sayı: 14531, s.7

Cumhuriyet Senatosu'nda 25 Şubat 1964 günü yapılan oturumda senatörler, Başbakan İsmet İnönü'ye düzenlenen suikast girişimini kınamışlardır. Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyeler topluluğu adına konuşan Sadi Koçaş, bütün hayatını cepheden cepheye, hizmetten hizmete koşmakla geçiren İnönü'ye atılan kurşunların, insanlık tarihinde ne ilk ne de son olduğunu belirtmiş ve "80 yaşında gününü bir görevden diğerine koşmakla geçiren, yaşı kadar bir tarih boyunca daima başarılı kalmış, daima temiz kalmaya ahdetmiş, büyük asker, büyük devlet adamı, büyük insan İnönü'ye atılan bu üç kurşun, elbette tarihin bildiği kurşunların en alçağı ve en nankörü olarak kalacaktır" demiştir.²⁹

AP Grubu adına görüş bildiren İhsan Sabri Çağlayangil, olayı "nefretle kınadıklarını" söyleyerek, "adaletin el koyduğu hadisenin, bir takım rivayetlere dayanılarak çarpıtılmasından ve tahkikatın seyrini değiştirecek davranışlardan kaçınılması gerektiğine" işaret etmiştir. Çağlayangil, "menfur hadise karşısında bütün partilerin milli birliğin en güzel örneğini verdiklerini" de belirterek, "Türkiye'yi Atatürk ilkelerinden ve milli iradeye dayanan demokratik iradeden ayırmaya kimsenin hiçbir gücün yetmeyeceğini" söylemiştir.³⁰

Cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyeler topluluğundan Türkiye İşçi Partisi adına görüş bildiren Esat Çağa, İnönü'ye karşı yapılan suikast teşebbüsünün sonuçsuz kalmasından memnun olduklarını söylemiş, "silahı sıkın elin vaktiyle bu milleti Batı uygarlığı seviyesine ulaştırmak için ilk adımı atan üçüncü Selim'e karşı hançer çeken aynı el olduğunu söylemek isterim" demiştir.³¹ "31 Mart suikastını yapanların aynı zihniyeti taşıdığını, Kubilay'ı şehit edenlerin aynı kafada olduğunu" belirten Çağa, benzer hadiselerin yaşanmaması için, "bütün partilerin Anayasanın dayandığı sosyal prensipler etrafında sınıksız birleşmesini" istemiş, "partiler arası mücadelenin, bu prensipleri bertaraf edeceklerine cesaret verici olmamasını" dilemiştir.

Siyasi partilerin olayla ilgili beyanatlarının yanı sıra Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay, suikast girişimiyle ilgili olarak Başbakan İnönü'ye bir mesaj göndermiş ve "Cumhuriyete, Atatürk ve 27 Mayıs ilkelerine mülevves ellerini uzatabileceklerini sanan gaffet,

²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, B: 46, 25.02.1964, s. 65

³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, B: 46, 25.02.1964, s. 65

³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, B: 46, 25.02.1964, s. 67

dalalet ve ihanet erbabının karşısında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin dimdik durduğunu” belirtmiştir.³²

İnönü'ye yapılan suikast teşebbüsüne Türk-İş de yayımladığı bir bildiri ile tepki göstermiştir. Silahlı saldırının aslında “Türk demokrasisine ve 27 Mayıs Devrimi'ne, Atatürk ilkelerine, Anayasa ve kurumlarına karşı yapıldığına” dikkat çekilen mesajda, “insanların ölümü ile Türkiye Cumhuriyeti'nin aydınlık yolundan döndürülemeyeceği” ifade edilmiştir.³³ Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in mesajında İnönü'ye karşı yönelen saldırının “aslında Kurtuluş Savaşı'na yöneltilen bir hadise olduğu” vurgulanmıştır.³⁴

Başbakan'a yapılan suikast girişimi çeşitli gençlik örgütleri tarafından da protesto edilmiştir. Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, Milli Türk Talebe Birliği ve Türkiye Milli Talebe Federasyonu, yayımladıkları bildirimlerle “Türk gençliği olarak İnönü'nün etrafında kenetlendiklerini” bildirmişlerdir.³⁵ Eskişehir'in İnönü ilçesinden gönderilen bir telgrafta olay tel'in edilmiş ve “Seni burada savaş meydanlarında Yunanlılar öldüremedi. Alçaklar emellerinde gene başarılı olamadılar ve olamayacaklar” ifadesi kullanılmıştır. Diyarbakır'dan gönderilen bir başka telgrafta, kurşunların aslında “Türk Milleti'nin ve Türk vatanının bağrına atıldığı” bildirilmiştir. İnönü'ye karşı yapılan suikast girişimini protesto edenler arasında Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Türk Devrim Dernekleri, Türk Kadınlar Birliği, Milli Türk Talebe Birliği, 27 Mayıs Milli Devrim Derneği, Türkiye Milli Talebe Federasyonu, Ankara Fen Fakültesi Talebe Birliği gibi kuruluşlar da yer almıştır.³⁶

Başbakan İsmet İnönü'ye olayın ardından, aydınlardan ve yurdun çeşitli bölgelerinden de mesajlar gönderilmiştir. Yaşar Kemal ve Çetin Altan tarafından İnönü'ye çekilen telgrafta olaydan duyulan üzüntü şöyle dile getirilmiştir:³⁷ “Sizi bütün gönlümüzle seviyoruz. Ne yapalım ki başka bir şey gelemiyor elimizden”.

İmam Hatip Lisesi öğretmen ve öğrencileri adına Abidin Aydın

³² *Milliyet Gazetesi*, 22 Şubat 1964, s.7

³³ *Ulus Gazetesi*, 23 Şubat 1964, Sayı: 14531, s.7

³⁴ *Ulus Gazetesi*, 24 Şubat 1964, Sayı: 14532, s.7

³⁵ *Dünya Gazetesi*, 22 Şubat 1964, Sayı: 4588, s.5

³⁶ *Ulus Gazetesi*, 22 Şubat 1964, Sayı: 14530, s.8

³⁷ *BCA*, Fon No: 30100, Kutu No: 22, Dosya Gömleği No: 129, Sıra No: 17, Dosya No: A7

tarafından Başbakan İnönü'ye gönderilen telgrafta, “suikast girişiminden okul adına duyulan büyük üzüntü” dile getirilmiş ve “sizi bizlere bir daha bağışlayan ulu Tanrıdan uzun zaman başımızdan eksik etmemesini niyaz ederiz” ifadesi kullanılmıştır.³⁸

İnönü'ye gelen telgraflardan birisi de o günlerde Amman Büyükelçisi olarak görev yapan Daniş Tunalıgil'e aittir. Mesajında mesai arkadaşlarıyla birlikte suikast girişimini tel'in eden Tunalıgil, bu tarihten 12 yıl sonra kendisi de bir silahlı saldırıya uğramış ve Viyana'da büyükelçiyken Ermeni teröristler tarafından görevi başında şehit edilmiştir.³⁹

Yurdun pek çok yerinden ve çeşitli yaş grubuna mensup yurttaşlardan İnönü'ye gelen mesajlar arasında Palandöken İlkokulu beşinci sınıf öğrencisi Beyhan Tüfekçioğlu'nun telgrafının adres kısmında sadece “Sayın Başvekilim Ankara” ifadesi yer almaktadır. Henüz ilköğretim çağındaki bir talebe olay karşısında duygularını şöyle yansıtmıştır:⁴⁰ “Size yapılan son acıklı olaydan dolayı üzüntülerimin kabulünü diler, ellerinizden saygı ile öperim”.

İsmet İnönü'ye karşı yapılan suikast girişimiyle ilgili bir değerlendirme de kısa bir süre önce ona karşı ihtilal girişiminde bulunan Talat Aydemir tarafından yapılmıştır. Aydemir, hapisyanede yazdığı anılarında “Devlet başkanlarına, hükümet başkanlarına karşı silahlı tecavüzler ile açılan bir çığır fena yol olur. İyi bir netice vermez. Alışkanlıklar devam ederse tarihte gün gelir hakiki kıymetler de serseri kurşunlar ile yok olabilirler” yorumunu yapmıştır.⁴¹

Başbakanlık'tan ayrılışı sırasında İnönü ile görüşen ve dolayısıyla olayın en yakın tanığı olan gazeteci Haluk Besen, suikast teşebbüsüyle ilgili olarak Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yaklaşık üç saat süreyle gözetim altında tutulmuştur. İsmet İnönü'nün girişimiyle serbest bırakılan Besen, askerler tarafından olay meydana gelirken, Başbakan'ı “lafa tutarak oyaladığı” gerekçesi ile gözaltına alındığını söylemiştir. Merkez Komutanlığı'nın başında bulunan Tuğgeneral Sabri Koçak, serbest bırakılırken Besen'den ilginç bir

³⁸ BCA, Fon No: 30100, Kutu No: 22, Dosya Gömleği No: 129, Sıra No: 17, Dosya No: A7

³⁹ Bilal Şimşir, **Şehit Diplomatlarımız (1973-1994)**, 1. kitap, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2000, s. 121.

⁴⁰ BCA, Fon No: 30100, Kutu No: 22, Dosya Gömleği No: 129, Sıra No: 17, Dosya No: A7

⁴¹ Talat Aydemir, **Hatıratım**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 420

istekte bulunmuş ve “İnönü'ye söyle artık kendisini koruma görevini bize versin” demiştir.⁴²

İnönü'nün biyografisini yazan Şevket Süreyya Aydemir, eserinin son kısmında yer alan suikast ile ilgili bölümde yaptığı değerlendirmede, Mesut Suna gibilerin bütün sokak kalabalıklarında bulunabileceğini söylemiş ve şu yorumu yapmıştır: “31 Mart'ta ayaklanan askerlerin öldürdüğü mektepli subaylar böyle öldürüldüler. İstiklal Savaşı içindeki iç ayaklanmalarda bunların binlerce ve binlercesi harekete gelmedi mi? Mesela Menemen'de Kubilay? Hulasa Mesut Suna'lar toplumun alt kalabalığında daima vardır ve daima olacaktlardır. Bu kalabalıkları yanlış dalgalandırmaya gelmez... Çünkü o zaman Mesut Suna'lar, hemen bataklığın yüzüne çıkarlar...”⁴³

İsmet İnönü'ye karşı düzenlenen suikast girişimi yurtdışında da geniş yankı uyandırmıştır. İngiltere'de yayımlanan akşam gazetesi “Evening News”, suikast teşebbüsüne geniş yer ayırmış ve Başbakan İnönü'nün “Kıbrıs buhranında Türk haklarını korumakta gösterdiği müstesna kudretle hemen hemen tüm Türkiye'nin desteğini kazanmıştır” yorumunu yapmıştır.⁴⁴ Almanya'daki Türk işçileri adına Köln'den gönderilen telgrafta, söz konusu girişimin “küstahça ve elem verici” olduğu vurgulanmıştır.⁴⁵

Başbakan İsmet İnönü'ye düzenlenen suikast girişimiyle ilgili olarak, ABD Başkanı Johnson, Pakistan Cumhurbaşkanı Muhammet Eyüp Han, Federal Almanya Cumhuriyeti Şansölyesi Ludwig Erhard, Sovyet Başbakanı Krushev, Tunus Cumhurbaşkanı Habip Burgiba, İsrail Başbakanı Jane Erkol ve Sudan Başbakanı İbrahim Abut, gönderdikleri mesajlarla “geçmiş olsun” dileğinde bulunmuşlardır.⁴⁶

İngiltere Başbakanı Alec Douglas Home, İnönü'ye gönderdiği telgrafta, olaydan duyduğu üzüntüyü dile getirmiş ve “Tecavüz haberinin verdiği büyük teessürden sonra tamamen sıhhatte olduğunuzu öğrenmekle derin bir memnuniyet duydum” ifadesini kullanmıştır.⁴⁷

⁴² Haluk Besen, **Başbakanlık Merdivenleri**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, s. 95

⁴³ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam III. Cilt**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1968, s. 576

⁴⁴ **Ulus Gazetesi**, 22 Şubat 1964, Sayı: 14530, s.8

⁴⁵ **Ulus Gazetesi**, 24 Şubat 1964, Sayı: 14532, s.7

⁴⁶ **Ulus Gazetesi**, 24 Şubat 1964, Sayı: 14532, s.7

⁴⁷ **Hürriyet Gazetesi**, 22 Şubat 1964, Sayı: 5679, s. 7

5. İnönü'nün Suikast ile İlgili Değerlendirmeleri

Başbakan İsmet İnönü, suikast girişiminin ardından TBMM'ye gelmiştir. Meclis Başkanı Fuat Sirmen ile görüşmesinde olaydan hiç söz etmeyen İnönü, daha sonra suikast teşebbüsünü duyarak yanına gelen milletvekillerine, “Başbakanlık'tan çıkarken bir adamın kurşun attığını ancak daha sonra yakalandığını” söylemiştir.⁴⁸ Olaydan sonra İnönü'ye “geçmiş olsun” mesajı ileten çeşitli partilere mensup milletvekillerinin yanı sıra Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay ve Ankara Sıkıyönetim Komutanı Cemal Tural da TBMM'ye gelerek Başbakan'la görüşmüşlerdir. İsmet İnönü, suikast girişimi nedeniyle milletvekilleri tarafından gördüğü iltifatlar üzerine yaptığı konuşmada, bunun “Memleket hizmetine başlayacak olanlara cesaret verici bir tutum olduğunu” söylemiştir.⁴⁹

İnönü, suikast günü radyodan halka hitaben bir konuşma yaparak, olayın gelişimiyle ilgili olarak kamuoyunu bilgilendirmiştir. Suikast teşebbüsünü anlatıp, hadiseden sonra Meclis'e gelip çalışmaya devam ettiğini belirten İnönü, “Bana hiçbir şey olmadı. Sıhhatte ve sağlam olarak millete hizmet vazifemin başındayım. Geniş ölçüde gördüğüm teveccüh ve sevgi işaretleri için vatandaşlarıma yürekten minnetlerimi sunarım. Memleket ölçüsünde havadis almak merakını yeneemediğim için sizlere hitap ediyorum” demiştir.⁵⁰

İsmet İnönü, kendisine yönelik düzenlenen suikast girişimi ile ilgili TBMM'de basın mensupları ile de görüşerek, soruları yanıtlamıştır. İnönü, gazetecilere olayın gelişimini anlatarak, “Bizim meslek öyle bir meslektir ki insanın sıtkile memlekete hizmet çaresi aramak sanatı olan siyasete girdiğinden itibaren bu ihtimalleri göz önüne alması lazımdır” demiştir.⁵¹ İnönü, Mesut Suna'nın kendisini odasında ziyaret etmek istediği hatırlatılınca, “Haberim olsaydı, bir işçi gelmiş, benimle görüşmek istiyor, behemahal gelsin diyecektim. Bırakın adamı diyecektim. Çok tecrübe ettim. Bu emniyet memurlarının işlerine karışmamak lazımmış. Önde heyecanla yürürler, şuraya gitme, buraya gitme derler, kızarım, bırakın rahat yaşayayım

⁴⁸ **Ulus Gazetesi**, 22 Şubat 1964, Sayı: 14530, s.1

⁴⁹ **Akşam Gazetesi**, 22 Şubat 1964, Sayı: 16649, s. 6

⁵⁰ İlhan Turan, **İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri 1961-1965**, Ankara, TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları, 2004, s. 510

⁵¹ Turan, **a.g.e.** s. 511

derim, vatandaşla görüşmeme mani olmayın derim ama galiba bazı yerlerde hakları varmış” ifadesini kullanmıştır.⁵²

İsmet İnönü'nün yakın çevresine göre Mesut Suna tarafından düzenlenen suikast aslında onu, “bütün bir gün bile ilgilendirmemişti.” Nitekim, İnönü'nün büyük adamlara karşı tarihin değişik dönemlerinde yapılan suikastlarla ilgili görüşü, daima söylediği şu sözlerle ifade edilmiştir: “Suikasttan korktun mu, her duvarın dibinde bir gölge görürsün.”⁵³ Nitekim İnönü, not defterine 14 Şubat 1964 Cuma gününden 26 Şubat 1964 tarihine kadar herhangi bir not düşmemiştir. Yani İnönü'nün defterinde olayla ilgili herhangi bir yorum bulunmamaktadır.⁵⁴

Başbakan İnönü öldürme teşebbüsü ile ilgili olarak çeşitli basın kuruluşlarına demeç vermiştir. Türkiye'de siyaset adamlarına suikastın “az görüldüğünü” söyleyen İnönü, geçmiş yıllarda kendisine yönelen bazı saldırı girişimlerini de şöyle anlatmıştır: “Bir defa İzmir'e gidiyordum. İstiklal Harbi sırasında idi. Birisinin kadın kılığına girerek beni öldüreceği ihbar edildi, arandı ve bulunamadı. Bir diğer hatıram ise Çerkez Ethem'in Eskişehir'de olduğu sıraya aittir. Beni karargahına çağırıyordu, gidecektim, adam beni yakalayacak, tevkif edecekmiş. Atatürk'ten bir telgraf aldım. Benim adıma da kullansalar, ısrar etseler, Çerkez Ethem'in yanına gitmeyeceksin diyordu. Gitmedim.”⁵⁵

İnönü, olayın ardından İngiltere'nin BBC Televizyonu ile de bir mülakat yapmış ve suikast girişimi ile ilgili olarak görüşlerini bildirmiştir. Başbakan, olaydan sonra kendisini “oldukça rahat hissettiğini” anlatmış ve hadisenin AP ile bağlantısıyla ilgili sorulara karşılık, “Ben asla böyle bir tahmin yapmaya istidatlı değilim. Aksine AP'nin büyük, küçük idarecileri samimiyetine inandığım sempati gösterdiler” yanıtını vermiştir.⁵⁶ İngiliz basın mensupları, Başbakan'a, yaşanan olay sonrasında “istifayı düşünüp, düşünmediğini” de sormuşlar, İnönü, bu soruya karşılık “ne münasebet” yanıtını ver-

⁵² Turan, a.g.e. s. 512

⁵³ Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 İnönü'nün Son Başbakanlığı 1961-1965**, 2. b., Ankara, Bilgi Yayınevi, 1992, s. 199

⁵⁴ İsmet İnönü, **Defterler 2. cilt**, Hazırlayan: Ahmet Demirel, 3. b., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2008, s. 906

⁵⁵ **Hürriyet Gazetesi**, 23 Şubat 1964, Sayı: 5680, s. 7

⁵⁶ **Tercüman Gazetesi**, 25 Şubat 1964, Sayı: 846, s.7

miştir. Gazeteciler, İsmet Paşa'ya bir kez daha “çekilmeyi hakikaten düşünmüyor musunuz?” sorusunu yöneltmişler ve “Ne münasebet. Vazifeme devam etmeme hiçbir engel yoktur. Yapacak işlerim, yarım kalmış işlerim var, onları bitireceğim” yanıtını almışlardır. Başbakan İsmet İnönü, olayın Kıbrıs'taki gerginlikle de ilgisiz olduğunu bildirmiş ve genel olarak Türkiye'de “umumi teessürün” hakim olduğunu açıklamıştır.⁵⁷

Başbakan İsmet İnönü, olaydan sonraki günlerde de çeşitli gazetecilerin temsilcileri ile konuşmuştur. Özellikle “suikasttan önce böyle bir durumu hiç düşünmediğini” açıklamış ve “suikast arzu edilmeyen bir netice verseydi, İnönüsüz Türkiye'de rejimin mukadderatı ne olurdu” sorusuna karşılık olarak, “Milletçe emniyetimiz bir şahsın hayatına bağlı olmayacak kadar sağlam ve derin temeller üzerine kurulmuştur” yanıtını vermiştir.⁵⁸ İsmet İnönü ile yapılan mülakatlarda Mesut Suna suikastı ile 1926 yılında İzmir'de Atatürk'e karşı düzenlenen suikast arasındaki benzerlik de sorulmuştur. İnönü, “henüz adli tahkikatın seyrini ve neticesini bilmediğini” söylemiş ve “mukayese yapmak şu anda müşküldür” demiştir.⁵⁹

6. Mesut Suna'nın Yargılanması

İnönü suikastının faili Mesut Suna, olay yerinde güvenlik güçleri tarafından etkisiz hale getirildikten ve Emniyet'te ilk sorgusu yapıldıktan sonra mahkemeye sevk edilmiştir. Olayla ilgileri olduğu tespit edilen ve sonraki günlerde gözaltına alınan dört kişiyle beraber mahkemeye çıkan Suna ifadesinde “27 Mayıs'a karşı olduğunu ve İnönü'yü sevmediği için öldürmek istediğini” açıklamıştır. Suna'nın ifadesinden “İnönü'yü 27 Mayıs'a sebebiyet verdiği savıyla öldürmeyi amaçladığı” da anlaşılmaktadır. Mahkeme sırasında duruşma yargıç, Başbakan İnönü'nün suikast teşebbüsünden dolayı Mesut Suna'dan davacı olmadığını açıklamıştır.⁶⁰ İlk oturumda olayla ilgili olarak 25 tanığın ifadesine başvurulmuş, mahkeme davayla ilgili olarak İnönü'nün dinlenmesine “lüzum olmadığı”nı kabul etmiştir.

⁵⁷ Turan, a.g.e. s. 514

⁵⁸ **Tercüman Gazetesi**, 29 Şubat 1964, Sayı: 850, s.7

⁵⁹ Özdemir Kalpakçioğlu, **İkinci Cumhuriyetin 3 Başbakan'ı ve Olaylar**, 2. Kitap, Ankara, 1968, s. 108

⁶⁰ **Ulus Gazetesi**, 4 Haziran 1964, Sayı: 14630, s.7

13 Haziran 1964 tarihinde Mesut Suna ve diğer tutukluların mahkemesine devam edilmiştir. Tanıkların dinlenmesinden sonra Başsavcı tarafından hazırlanan 30 sayfalık iddianamede özetle şu ifadeler yer almıştır: “Sanık Suna, 27 Mayıs İhtilali’ni hiçbir zaman benimsememiştir, bu hareketin DP’ye müteveccih olduğu zehabı kendisinde kuvvet bulduğu için çok bağlı olduğu DP iktidarının bir türlü işbaşından uzaklaştırılmasını hazmedememiştir. DP’nin başına gelenleri haksız ve yersiz bulduğu için bunları yapan bir mesul aramaya başlamıştır. Sanık, zamanın muhalefet lideri İsmet İnönü’nün ordu içindeki nüfuzundan faydalanarak bu ihtilali hazırladığı ve idamlarda da rolü olduğu düşüncesi ile onu öldürme düşüncesini zaman içinde bir saplantı haline getirmiştir.”⁶¹

Sanık Mesut Suna ise dilekçe olarak verdiği savunmasında ilk gün verdiği ifadesini değiştirerek özetle şunları söylemiştir: “İnönü’yü öldürme niyetiyle ateş etmediğini, sadece korkutma amacı ile ateş ettiğini” belirtmiştir. Suna, savunmasında “Eğer (İnönü’yü) öldürmek isteseydim göğsüne doğru ateş ederdim. Başbakanı yapacak suikastın ölümle neticeleneceğini biliyorum. Böyle bir kastım olsaydı temin edeceğim bir bombayı kullanır, hem onu, hem arabasını, hem de kendimi yok ederdim. Başbakanı öldürme kastım olmadığına göre davanın bu yönden ele alınmasını talep ederim.”⁶²

Mesut Suna ve diğer dört kişinin Birinci Ağır Ceza Mahkemesi’ndeki yargılaması 17 Haziran 1964 günü tamamlanmıştır. Kararın açıklanmasından önce son sözlerini söyleyen sanıklar, İnönü’nün tarihi kişiliğini övmüşler, bağlılıklarını bildirmişlerdir. Mesut Suna ise İnönü’yü “daha iyi çalışsın diye korkutmak maksadıyla ateş ettiğini” söylemiştir. Mahkeme tarafından açıklanan karara göre; Mesut Suna’ya daha önce Türk Ceza Kanunu’nun 450. maddesinin 2. ve 4. fıkralarına göre idam cezası verilmesine rağmen kurşunların İnönü’ye isabet etmemesi yüzünden “tam teşebbüs hali” bulunduğu neticesine varılarak ceza 20 yıl 6 aya indirilmiştir.⁶³

Olayda Suna’ya yardım edeceğini vaadeden Niyazi Akyüz 8 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Diğer sanıklar Yunus Devseren, Sabri Çınal ve Ali Develi, suikast teşebbüsü suçundan beraat etmiş-

⁶¹ **Ulus Gazetesi**, 4 Haziran 1964, Sayı: 14630, s.7

⁶² **Tercüman Gazetesi**, 14 Haziran 1964, Sayı: 952, s.7

⁶³ **Hürriyet Gazetesi**, 18 Haziran 1964, Sayı: 5793, s. 1

lerdir. Sanıklar, ruhsatsız silah taşımak ve satmak suçundan altışar ay ceza almışlardır.⁶⁴ Mesut Suna, 1971 yılında tutuklu bulunduğu Tunceli Cezaevi'nden firar etmiştir.⁶⁵ Olayın ardından yapılan açıklamada Suna'nın Geyikli Cezaevi'nden kaçtığı, arama çalışmalarının sürdüğü açıklanmıştır. Mayıs ayında firar eden Mesut Suna, hapisten kaçtıktan beş ay sonra Kayseri'de yakalanarak yeniden tutuklanmıştır.⁶⁶

Sonuç

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrasında Türk siyaseti sarsıntıya uğramış, kapatılan Demokrat Parti'nin yerine yeni siyasi partiler kurulmuştur. 15 Ekim 1961 tarihinde Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi gibi yeni partilerin katılımıyla yapılan genel seçimlerden “tek parti iktidarı” çıkmamıştır. Seçim sonuçlarının ordu içinde meydana getirdiği hoşnutsuzluk, yeni bir “askeri müdahale” olasılığını gündeme getirirken, kriz “Cemal Gürsel'in cumhurbaşkanı, İsmet İnönü'nün başbakan olması” formülüyle aşılmış ve cumhuriyet döneminde ilk koalisyon hükümeti CHP ve AP tarafından kurulmuştur.

CHP'nin AP ile kurduğu koalisyon hükümeti, uzun ömürlü olmamıştır. Yassıada mahkumlarının affı konusunda meydana gelen anlaşmazlıklar nedeniyle, “DP'nin mirasçısı” kabul edilen bu parti ile hükümeti devam ettirme olanağı bulunamamıştır. İnönü, kabinesinin istifasını cumhurbaşkanına sunduktan sonra yeniden “hükümet kurma” görevi almıştır. Yeni hükümet, uzun süren görüşmelerin ardından CHP, YTP ve CKMP arasında kurulabilmiştir. II. Koalisyon Hükümetinin yaklaşık bir yıl süren iktidar döneminde Kıbrıs'ta başlayan “Kanlı Noel” olayları meydana gelmiş ve yerel seçimlerde YTP ve CKMP'nin büyük oy kaybına uğraması hükümetin sonunu getirmiştir. Başbakan İnönü'nün ABD Başkanı Kennedy'nin cenazesine katılmak için yurtdışında bulunduğu sırada koalisyon ortakları hükümetten çekilmişlerdir.

II. Koalisyon Kabinesini oluşturan ortakların, kendisi Amerika'dayken hükümetten çekilmeleri, İsmet İnönü açısından “bek-

⁶⁴ **Akşam Gazetesi**, 18 Haziran 1964, Sayı: 16753, s. 1

⁶⁵ **Milliyet Gazetesi**, 9 Mayıs 1971, s: 1

⁶⁶ **Milliyet Gazetesi**, 30 Ekim 1971, s: 1

lenmedik bir tavır” olmuştur. Türkiye’ye dönüşünde Cumhurbaşkanı’na bakanlar kurulunun istifasını sunan İnönü, yeni hükümet kuruluncaya kadar Başbakanlık görevine devam ettiği için tırmanışa geçen Kıbrıs krizine çözüm bulmaya çabalamıştır. Cumhurbaşkanı’ndan bir kez daha hükümeti kurma görevi alan İnönü, bu kez CHP ve azınlıklarla birlikte bir kabine oluşturmuştur. 24 Aralık 1963’te kurulan bu kabine, dış politikada Kıbrıs sorununun yanı sıra, iç politikada da DP’lilerin affı sorunuyla uğraşmıştır. Başbakan İnönü, çok yoğun geçen 1964 yılının 21 Şubat günü Başbakanlık binasından ayrılırken, Mesut Suna adlı bir elektrik işçisinin silahlı saldırısına uğramıştır.

Suikast girişiminden yara almadan kurtulan İnönü, olayın ardından TBMM’ye gelirken, güvenlik güçleri tarafından yakalanan Mesut Suna, ifadesinde İnönü’ye “27 Mayıs’a sebebiyet verdiğine inanarak, öldürmek amacıyla ateş ettiğini” açıklamıştır. Olayın duyulmasından sonra gerek Türkiye’de ve gerek yurtdışından Başbakan’a “geçmiş olsun” mesajları gelmeye başlamıştır. İnönü’ye gönderilen mesajlarda, suikast girişimi kınanırken, saldırının “hem Atatürk ilkelerine, hem de 27 Mayıs’a karşı yapıldığına” dikkat çekilmiştir.

Başbakan İsmet İnönü, olayı oldukça soğukkanlılıkla karşılamış, saldırı anında kendisini uzaklaştıran şoförüne şunları söylemiştir: “Acele etmeyin, durun bakalım ne istiyor, sonra kaçtı derler.” Suikast girişimiyle ilgili tüm partilerden gelen mesajlara teşekkür eden İnönü, gazetecilere açıklamasında “olayın AP ile ilişkisi bulunmadığını ve bu partinin yöneticilerinden samimi iltifat gördüğünü” açıklamıştır. Kıbrıs sorunuyla da suikastın ilgili olamayacağına değinen İnönü, İngiliz yayın kuruluşu BBC’ye verdiği demeçte, ısrarlı sorular karşısında “olayla ilgili olarak istifayı düşünmediğini, daha yapacak işleri bulunduğunu” açıklamıştır.

Mesut Suna ve olayla ilgisi bulunduğu gerekçesiyle tutuklanan dört kişi haziran ayında mahkeme önüne çıkartılmışlardır. Suna, mahkemede yaptığı savunmada ilk ifadesini değiştirmiş ve “Başbakanı, öldürme amacıyla değil, korkutma amacıyla ateş ettiğini” öne sürmüştür. Suna, İnönü’ye “daha iyi çalışması için ateş ettiğini” de ileri sürmüş, sözlerine kanıt olarak da ‘öldürme kastım olsaydı kurşun değil, bomba kullanırdım’ ifadesini kullanmıştır. Yargılama sonucunda Mesut Suna hakkında önce idam cezası verilmiş ancak

daha sonra kurşunların İnönü'ye "isabet etmediği gerekçesiyle" 20 yıl 6 ay hapis cezası verilmiştir. Olayla ilgisi görülen diğer kişiler hakkında da çeşitli hapis cezaları verilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar:

Ahmad, Feroz ve Bedia Turgay Ahmad: **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1976.

Aydemir, Şevket Süreyya: **İkinci Adam III. Cilt**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1968.

Aydemir, Talat: **Hatıratım**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010.

Besen, Haluk: **Başbakanlık Merdivenleri**, İstanbul, İnkılap Kitabevi.

Cumhuriyet Ansiklopedisi 1941-1960, 2. c., 3. b., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Cumhuriyet Ansiklopedisi 1961-1980, 3. c., 3. b., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Çavdar, Tevfik: **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)**, 3. b., Ankara, İmge Kitabevi, 2004.

Giritlioğlu, Fahir: **Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii**, 2. c., Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1965.

Gülen, Ahmet: **İnönü Hükümetleri'nin Kıbrıs Politikası (1961-1965)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2011.

İnönü, İsmet: **Defterler**, 2. c., 3. b., Hazırlayan: Ahmet Demirel, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2008.

Kabacalı, Alpay: **Tanzimat'tan 12 Mart'a Türkiye'de Siyasal Cinayetler**, 3. b., İstanbul, Güner Yayınları, 2007.

Kalpakaçoğlu, Özdemir: **İkinci Cumhuriyetin 3 Başbakan'ı ve Olaylar**, 2. Kitap, Ankara, 1968.

Kara, Muzaffer Ayhan: **Türk Siyasal Yaşamında 1961 Sonrası Bir Olgu Demokrasi ve Uzlaşma Kültürü Açısından Koalisyonlar**, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2004.

Kaynar, Mete Kaan: **Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri 1923-2006**, Ankara, İmge Kitabevi, 2007.

Kili, Suna: **1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler – Siyaset Bilimi Açısından Bir İnceleme**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1976.

Tekin Yusuf , Okutan, M. Çağatay: **Türk Siyasal Hayatı**, Ankara, Orion Kitabevi, 2011.

Toker, Metin: **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 İnönü'nün Son Başbakanlığı 1961-1965**, 2. b., Ankara, Bilgi Yayınevi, 1992.

Turan, İlhan: **İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri 1961-1965**, Ankara, TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları, 2004.

Turan, Şerafettin: **Türk Devrim Tarihi 5. Kitap, Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (27 Mayıs 1960-12 Eylül 1980)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2002.

Turan, Şerafettin: **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.

Şimşir, Bilal: **Şehit Diplomatlarımız (1973-1994)**, 1. Kitap, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2000.

2. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi:

BCA, Fon No: 30100, Kutu No: 22, Dosya Gömleği No: 129, Sıra No: 17, Dosya No: A7.

3. TBMM Tutanak Dergisi

4. Gazeteler

Ulus

Milliyet

Hürriyet

Tercüman